

ИНФЛУЕНЦИЯТА

Бях на 6, а баба ми Стоянка, кичевчанката, на 60. Тя ме отгледа и всекидневно имахме достатъчно време, за да ми разказва епизоди от своята младост. Тя беше абсолютно неграмотна, но изключително будна и природно интелигентна жена. Познаваше само първата буква от своето име и когато я виждаше някъде – във вестник или върху табела по улицата, с гордост и с усмивка съобщаваше, че знае коя е тази буква. По онова време самият аз тепърва започвах да проглеждам за четмо и писмо. Така и не успях да я науча да чете, а колко много ми се искаше. Другата ми баба, Люба, беше завършила четвърто отделение (днешния четвърти клас) в българското училище в Охрид – четеше и пишеше с печатни букви. Настолната ѝ книга беше библията, която остана у мен. След края на войните (1912-1918), заедно с овдовялата си майка и останалите си сестри и братя, напускат Охрид, изоставяйки имот от десетина декара на езерото с малка къща и идват в София.

Баба ми Стоянка беше родена в планинското село Бръждани над Кичево, в най-западните покрайнини на България, в днешна Македония или, както съвсем наскоро, само и само, за да угодят на гърците, я нарекоха Северна. През 1906-та баба ми загубва майка си вследствие на един трагичен инцидент. При спор за цената на някакво тлъсто шиле, което моята прабаба докарала на пазара в Кичево, известен със своя необуздан характер турчин я наръгва в корема с нож и горката жена, която по онова време била и бременна, умира след няколко дена в неописуеми мъки. Моят прадядо решава да ожени 16-годишната си дъщеря, моята баба Стоянка, в съседното село Свиница и сам той се преселва в София. По този начин избягва възможността злият османец да се опита да прикрие своето престъпление, избивайки най-близките на починалата ми прабаба, което било известна азиатска практика от онова време.

През лятото на 1912-та, мъжът на баба Стоянка, моят дядо Никола, на когото съм кръстен, се прехвърля в София, откъдето заминава доброволец на фронта в българската армия с ясното съзнание, че отива да помогне за освобождаването на все още поробената югозападна българска провинция. Баба ми остава при роднините на мъжа си, където отглежда двете си деца. Цели 6 години никой не знае нищо за дядо ми, който, освен че е бил полуграмотен, е нямало как негови писма да се получат от българския фронт към дълбоката турска провинция, която след Балканската война, не и без външна подкрепа, попада този път под сръбско управление.

През 1916-та светът се разбунва тотално и в Кичево се появяват чужди войски. Баба ми, слизайки от планината на пазара в града, за да продаде нещо от своята скромна земеделска продукция, вижда за пръв път чернокож войник. До края на живота си тя остана твърдо убедена, че „арапите“ са донесли отдалече страшната болест, която тя с ужас наричаше инфлуенция. В един момент заболяват всички от фамилията на мъжа ѝ. Разболява се цялото население наоколо, включително и хората от родното ѝ село. Всички развиват много висока температура, типична за реакцията на човешкия организъм при зараза от грип. Във времето на онази тотална безпросветност и при липсата на каквото и да било медицинско обслужване в периферията на тогавашната

османска империя, българското население остава да разчита единствено на собствените си защитни сили. Нямаło е никакви лекари и каквито и да е лекарства, но хитри търговци пускат слуха, че черните гръцки маслини помагат срещу „инфлуенцията“. Бедното население вади от скътаните пари и се втурва да ги купува. Разбира се, че маслините не са помогнали за тогавашния грип, но са напълнили джобовете на търговците. За около месец умират много хора и най-вече деца, между които и тези на баба ми, а на нея от високата температура и от притеснението ѝ опадала косата.

В един ден на 1918-та съвсем ненадейно, облечен в опърпани войнишки дрехи, мръсен, доста побелял, куцайки и с бастун в ръка, си идва на село дядо ми – лекуван-недолекуван в някакъв военен лазарет след раняване в крака по южната граница в планината Беласица. Горкият човек бил посрещнат от младата си гологлава булка, от която разбира, че двете им деца са вече в гроба. При тези си спомени баба ми винаги плачеше, сякаш се чувстваше виновна за смъртта на своите две първи рожби. Скоро след това дядо ми я взима и двамата се прехвърлят в свободната метрополия, където започват нов живот. Раждат им се три нови деца, момчета. Дядо ми тегли заем от Земеделската банка, купува малко място в македонския квартал на София, западно от бул. „Христо Ботев“, на улицата с емблематичното име „Шар планина“ и там сред други земяци построява малка къща. По време на голямата световна рецесия от 30-те години на миналия век дядо ми се поболява и умира от притеснение, че не може да връща лихвите по заема. Моята неграмотна баба остава вдовица и започва да се препитава в София като перачка по чуждите къщи, за да отгледа трите си още непораснали момчета. Така, в ипотекираната къща, която оцелява през софийските бомбардировки и войната, преминава животът на четиримата. Тогава най-големият от тримата, моят баща Петър, вече работейки успешно като предприемач, успява да погаси заема на дядо ми. За съжаление след войната, подир един изключително тъмен и престъпен период на убийства на инокомислещите, започва изграждане по съветски образец на държава, в която отсъства изцяло демокрация и тя е заменена с откровена партокрация, унищожаваша частната инициатива, с което се подронват изцяло устоите на двата основни стълба във всяка държава – индустрията и земеделието. Все по това време се събират моите родители и аз се раждам.

В една сутрин на 1956-та майка ми ме заведе в кварталния ОФ-клуб. За младите ще поясня, че става дума за наша политическа коалиция (Отечествен фронт) от времето на Втората световна война, в която първоначално участват няколко партии. Една от най-малките, т.нар. работническа, която скоро след това си връща старото име „комунистическа“ – тази, която носи цялата отговорност за кървавия атентат в черквата „Св. Неделя“ от 1925 г., узурпира позицията на водещата в коалицията, унищожава останалите и, с активната подкрепа на нашите „двойни“ освободители, започва да строи социализма по един образец, който след 45 години ни доведе до просешка тояга.

Та, във въпросния клуб на ОФ-то, който обикновено пустееше, в това ранно утро щъкаха хора в бели престилки. Една медицинска сестра, с касинка на главата и маска на лицето, ми даде да смуча малко захарче с няколко капки

от прозрачна течност. Вкусът на захарчето не беше особено приятен с накапаното върху него, но сестрата и майка ми много внимателно следяха дали смуча и дали преглъщам. И така, имунизиран, аз и хиляди деца като мен, преживяхме без последствия тежката епидемия от полиомиелит, известен още и като детски паралич.

Моето съседче Иванчо, обаче, въпреки че беше имунизиран, заболя. Дълго време го лекуваха, може би година, но накрая го положиха полуседнал в дървена тапицирана количка на колела. По този начин, освен че можеше да бъде придвижван, го качваха по стълбите на нашето училище. Иванчо се опитваше да се учи с нас, но изоставаше с материала, защото, освен краката му, които растяха изкривени и като клечки, и ръцете му бяха също изкривени в китките и с тях той трудно държеше молив, който често падаше на пода. Видимо беше, че се уморява от ученето. През лятото родителите му го изнасяха под една акация на тротоара и там той престояваше по няколко часа, гледайки ни и подвиквайки по време на нашето ритане на топка на сред улицата, където нямаше коли като днес. Ние, децата, го занимавахме колкото можехме и той се чувстваше приобщен донякъде към своите връстници. Спомням си, че по онова време имах надуваема плажна топка, с която успявахме да си поиграем. Той отбиваше топката и се смееше. Иванчо растеше на тяло и на глава, но ръцете и краката му не пораснаха пропорционално. Останаха малки и криви. Той така и не можа никога да стъпи на тях. Освен, че говореше и четеше, макар бавно и трудно, успя да овладее шаха, който стана неговата голяма страст и утеха. Много често някой от нас сядаше на стол пред количката, а Иван изваждаше кутията с карираните капаци и я разполагаше пред себе си върху одеялцето, закриващо онова, което беше останало от неговите крака. Местеше с мъка фигурите и не даваше да му помагаме. По едно време го прибраха за по-дълго време у тях. Чу се, че развил бронхопневмония. По-късно се появиха некролози. Отиде си горкият само на 15.

Днес, във времето на настоящата пандемия с вируса Covid-19, когато чукнах вече 70, съм притеснен не за себе си, а за внучетата ми, за техните родители и за моята съпруга. Доживях до тази почтена възраст и чувствам, че сякаш ми е достатъчна. Видях много в моя живот и може би много постигнах. И стига толкова. Дойде време да се оттегля, но искам преди това да се похваля, че се чувствам добре като дисциплиниран човек, който много бързо се научи да носи и маска, и гумени ръкавици. Тази сутрин например пазарувах хляб и мляко в нашия Lidl. Постоях на опашката около 20 минути. Тя се виеше – човек след човек, все възрастни хора като мен, дисциплинирано отдалечени на два метра един от друг в протежение на повече от 100 m. Спомних си, че някога имаше опашки за всичко. Точно срещу Lidl-а преди повече от половин век имаше фурна, в която месеха ръчен хляб и на всеки два часа се появяваха огромни тълпи, не рехави като днешната. Тези опашки сякаш ни сближаваха не само физически, но и духовно. Разбира се, че по онова време не можеше да се говори свободно, защото навсякъде имаше по някой „ушак“, който слухтеше и донасяше кой какво говори.

Днес сутринта си похортувах съвсем свободно, разбира се от разстояние, с една госпожа от махалата на моите години, и тя с маска. Казах ѝ, че ако преживеем това моментно премеждие, сигурно ще се срещнем отново един ден на този свят, а може и на другия, по-добрия. Тогава ще се ръкуваме непременно без ръкавици и аз ще ѝ целуна ръка. За съжаление, сега това не мога да направя.

Накрая бих казал: дръжте се, сестри и братя! Слушайте тези, които са поели отговорността и тежкото бреме да ни помогнат. Не давайте ухо на разни там всезнайковци, които ви внушават, че хората от кризисния щаб не знаят какво правят. Ами вижте какво става по света! Ние сме балканджии и в никакъв случай не сме мекушави. Нали! Ще видите, че ще преживеем и тази беда, защото сме твърд народ, който е преминал през какви ли не премеждия и накрая пак сме оцелявали. И сега пак ще издържим!

София, 23.03.2020 г.

проф. д-р инж. Николай Ангелов, д.т.н.,
<http://design.tu-sofia.bg/teachers/nikolay-angelov>